



LEENA LEHTOLAINEN

ELINA PAASONEN

KAISA VIITANEN

# Jään lummo

TAMMI

LEENA LEHTOLAINEN,  
ELINA PAASONEN  
JA KAISA VIITANEN

# Jään lumo

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI  
HELSINKI

WSOY:n kirjallisuussäätiö ja Kansan Sivistysrahaston Tammen rahasto ovat tukeneet teoksen kirjoittamista.

© 2016 Leena Lehtolainen, Elina Paasonen,  
Kaisa Viitanen ja Kustannusosakeyhtiö Tammi

Teksti: Leena Lehtolainen ja Kaisa Viitanen

Kuvat: Elina Paasonen

Kannen ja sivun 182 valokuva: Elina Paasonen ja Vesa Koivunen

Ulkoasu ja taitto: Timo Numminen

ISBN 978-951-31-8546-6

Painettu EU:ssa

# *Sisällys*

ESIPUHE 7

JÄÄ 9

YHTEYS 35

KIPU 65

PAINE 83

OIKEUS 105

MUOTTI 127

VOIMA 151

LUMO 181

HAKEMISTO 203

KIITOKSET 208

## ESIPUHE

”En ymmärrä mitään taitoluistelusta, mutta sitä on aivan ihana katsoa.” Tästä meille tekijäkolmikolle tutusta toteamuksesta tuli ohjenuora, kun aloimme työstää *Jään lumoa*.

Taitoluistelusta julkaistut kirjat ovat paljolti tekniikkaan, valmennukseen ja arviointiin painuvia oppaita tai oppikirjoja, ja niiden ymmärtäminen vaatii lukijalta vankkaa lajin tuntemusta. Historiateokset ja huippuluistelijoiden elämäkerrat tarjoavat herkullista lisätietoa niille, joita taitoluistelukärpänen on jo puraissut.

Entä he, joita laji kiehtoo, vaikka perustiedot ovat niukat? Pystyykö taitoluistelun syvintä olemusta valottamaan myös heille? Tämä kirja lähti uskosta siihen, että näin voi tehdä.

Tarkastelimme meille rakasta lajia kahdeksasta eri katselukulmasta. Halusimme näyttää ne puolet, jotka ovat nimenomaan taitoluistelulle ominaisia, mutta myös tuoda esiin sen, millainen taskupeili laji on huippu-urheilun maailmaan.

*Jään lumo* alkoi syntyä luistelijoiden kertomusten pohjalta. Teimme noin 80 haastattelua

kolmella eri mantereella. Niistä löytyi sekä samantyyppisiä että täysin toisilleen vastakkaisia näkökulmia lajiimme ja siihen liittyviin asioihin. Seurasimme urheilijoita kilpailuissa ja näytöksissä, mutta pääsimme mukaan myös harjoitusjälle ja -saleille. Näimme miten paljon taitoluistelijat joutuvat tekemään töitä, jotta he pystyvät tarjoamaan meille katsojille muutama minuutin mittaisen lumouksen.

Kamera on julma työväline. Se pilkkoo niin arjen kuin juhlinkin sekunnin tuhannesosiin. Suljinajan leikkaama hetki voi olla täysin väärä tai se voi vangita hetkistä tärkeimmän. Toivomme, että tämän kirjan sivuilla kuvat välittävät saman tarinan kuin sanat: ne kertovat niistä tuhansista tunteista, jotka lopulta näyttäytyvät suurelle yleisölle muutaman minuutin väläyksinä.

Ihmiset, jotka kertovat lumoutuvansa taitoluistelun katsomisesta, vaikka eivät lajia ehkä syvemmin tuntisikaan, ovat mielestämme oivaltaneet jotain hyvin olennaista. Me tekijät toivomme, että kirjamme pystyy kertomaan ja näyttämään yhteisen kokemuksemme: lumon.

Degerbyssä, Tampereella ja Porvoossa  
elokuussa 2016

Leena Lehtolainen

Elina Paasonen

Kaisa Viitanen



# Jää

*”Jää on minulle tila, jossa voin ilmaista itseäni kuten haluan, pelkän liikkeen avulla, ilman sanoja. Voin olla Kiinassa, Suomessa tai Sveitsissä, mutta jää on aina jää. Se on tila, joka on täysin eristetty muusta maailmasta. Kun olen jäällä, unohdan ajan ja paikan sekä ympärilläni olevat. Jäällä olen spontaanimmillani, en laske enkä mittaa mitään. Se on ehkä itsekästäkin, mutta jäällä läsnä olen vain minä itse ja omat tunteeni. Läsnä ovat vain vauhti, liike, musiikki ja minä.”*

— STÉPHANE LAMBIEL

Ihminen alkoi hyödyntää ja kesyttää jäätä jo 5 000 vuotta sitten. Ensin sillä taitettiin matkaa, sitten jäällä alettiin leikkiä, temppuilla ja pelata. Utelias ihminen tahtoi tietää, mihin kaikkien jää antaa hänelle mahdollisuuden. Missään muualla ei voi tehdä samoja asioita kuin jäällä. Jään antama vauhti siivittää liu’un hypyksi, piruetiksi tai nostoksi aivan toisella tapaa kuin tanssiparketti. Jää on taitoluistelun alusta.

Useimmille ihmisille jäätä tulee mieleen ensin kylmyys, sitten kova aine, jolle kaatuessa voi satuttaa itsensä. Taitoluistelijalle jää merkitsee ensi sijassa vapautta. Kun haastattelimme luistelijaita, lähes jokainen puhui maailman-

mestari *Stéphane Lambielin* tavoin vapaudesta. Jää päästää luistelijan irti arjen kahleista, se antaa toteuttaa itseään, kokeilla uusia asioita ja ylittää omat rajansa.

”Jää vie toiseen todellisuuteen, fantasia-maailmaan arjen ulkopuolelle. Missään muualla en voi kokea samaa tunnetta kuin jäällä.” *Shizuka Arakawa* on olympiavoittaja, taitoluistelukommentaattori ja haastatteluhetkellä myös pienen lapsen äiti. Jäällä hän unohtaa ulkomaailman asettamat rajat. Siellä hän tekee, kuten itse haluaa.

Monelle taitoluistelijalle suhde jäähän on hyvin henkilökohtainen. Se on ymmärrettä-

*”Jäähalli on temppelemme, joten haluan  
luistelijoideni kunnioittavan jäätä.  
He luistelevat paljon hienostuneemmin  
kun tajuavat tämän.”*

vää, sillä taitoluistelijan suhde jäähän syntyy varhain. Huipulle tähtäävät aloittavat lajin harjoittamisen useimmiten 3–5-vuotiaina, nuorimmat luistelijanalut osaavat hädin tuskin kävellä. Kouluikäiset ovat jäällä lähes päivittäin, toisinaan useita kertoja päivässä. ”Aloitin taitoluistelun kolmevuotiaana, ja jää oli minulle leikkikenttä. Luisteleminen oli alkuvuosina silkkaa hauskanpitoa. Jäätynyt pinta oli minulle kuin instrumentti, sillä pystyi tekemään erilaisia temppejuja”, kertoo italialainen jäätanssija *Anna Cappellini*.

Suhde jäähän vakavoituu, kun taitoluistelija alkaa harjoitella ja kilpailla tavoitteellisesti. Vakavuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jäästä tulisi vihollinen. Kun puhuimme taitoluistelijoiden kanssa, yksi suurimmista yllätyksistä oli se, että yksikään heistä ei kuvannut jäätä vastustajana. Se on aina ystävä, vaikka joskus hieman tempuilisikin.

Ilman luottamussuhdetta jäähän on vaikea menestyä, sillä taitoluistelija sananmukaisesti elää jäällä. Jäähallin kostea viileys on se todellisuus, jossa hän harjoittelee ja kilpailee

tunnista toiseen, päivästä päivään, vuosien ja jopa vuosikymmenien ajan. Harjoitusajat vaihtelevat, mutta usein taitoluistelijat saapuvat jäälle jo aamuvarhain. ”Eniten pidän aamusta, kun pleksit ovat vähän huurussa ja hallissa on utuinen tunnelma. Jää natisee. Jopa vähän ritiseekin, jos on ensimmäinen käyttäjä jäällä. Aamuisin jää voi tuntua epäystävälliseltä ja kesyyntyä iltapäivään mennessä”, *Laura Lepistö* kertoo.

Jää on elävä organismi, se on taitoluistelijan rikoskumppani tai rintamatoveri. Kuvaukset ovat hauskoja. Yhdysvaltalainen *Jason Brown* kertoo harjoitellessaan juttelevansa niin jäälle kuin luistimilleenkin. Venäläinen *Maksim Trankov* muistuttaa kumppanuussuhteen vastavuoroisuudesta: ”Jos on kohtelias jäälle, jää on ystävällinen. Jää puhuu, joten sen kanssa pitää olla tarkkana.”

Stéphane Lambielia arvostetaan jään suurena taiteilijana. Hän itse arvostaa 1970-luvun taiteilijaa, John Currya. ”Hän oli luistelija, joka teki pienimmänkin kaaren upeasti.”











*Fedor Klimov* harjoitteli parinsa *Ksenia Stolbovan* kanssa Sotšin olympianäyttämöjällä kuu-kautta ennen kotimaansa Venäjän olympiakisoja. Viimeisen harjoituksen jälkeen hän kumartui taputtamaan jäätä ja toivotti sille jälleennäkemistä olympiakisoissa. Jään kohtelemisen ystävänä tuotti tulosta: Stolbova ja Klimov voittivat sekä joukkuekilpailun kultaa että hieman yllättäen pariluistelun hopeamitalin. Olympialaiset ovat olleet Klimovin tähänastinen huippuhetki jään kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Ennako-olettamuksemme siitä, että jää saisi syyt niskoilleen luistelijan epäonnistumisesta, murtuu toistuvasti. Huipulle ei nouse, jollei osaa kunnioittaa jäätä.

”Jäähalli on temppelemme, joten haluan luistelijoideni kunnioittavan jäätä. He luistelevat paljon hienostuneemmin kun tajuavat tämän”, sanoo valmentaja *Brian Orser*.

Brian Orser valmentaa Torontossa Cricket Clubilla, joka kilpailee maailman parhaan harjoitusjäen arvonnimestä yhdessä Saksan Oberstdorfin valmennuskeskuksen kanssa. Molemmille paikoille on yhteistä se, että jää on pelkästään taitoluistelijoiden käytössä.

Eri jäälajit kaipaavat erilaista pintaa: jääkiekossa oleellinen nopeus suosii taitoluistelua kovempaa jäätä, curling-jää taas on nypyläpintainen ja kamppaisi helposti sen yli



Huipputaitoluistelijat viettävät päivittäin tuntikausia jäällä.  
Toronton Cricket Clubin tyylliset, vain taitoluistelulle omistetut  
valmennuskeskukset ovat arvostettuja paikkoja.

liukuvan taitoluistelijan. ”Tuossa allamme on curling-jää. Voisimme luistella silläkin, mutta se ei olisi lainkaan niin ystävällinen kuin taitoluistelujää”, Oberstdorfissa harjoitteleva *Tomás Verner* naurahtaa vieraillessamme Tallinnan Ton-diraba-hallissa.

”Jää ei ole lattian kaltainen, se on hyvin nopea pinta, mutta se ei ole samanlainen joka kerta. Joskus se on pehmeä, joskus se on kova. Joskus edellinen luistelija on tehnyt jäähän kuopan, johon voi kompastua. Jäällä voi tapahtua mitä tahansa millä sekunnilla tahansa eikä sitä voi nähdä tai aavistaa etukäteen. Jää on monimutkainen urheilupaikka”, vakuuttaa maailmanmestari, espanjalaistaituri *Javier Fernández*.

Suomessa työskentelevä jäätanssivalmentaja *Maurizio Margaglio* yhtyy *Fernándezin* käsitykseen jään muuntuvaisuudesta: ”Jää muuttuu koko ajan, jopa kilpailun kuluessa. Ensinnäkin jäätä kokeilee kuuden minuutin verryttelyn aikana, sitten odottaa omaa luisteluvuoroaan. Edellä luisteleva jättää jälkensä jäähän, ja se muuttuu jälleen. Jää ei liiku, mutta se on elävä olento.”

Taitoluistelijoiden ihanteellinen kilpajää on määritelty tarkkaan Kansainvälisen luisteluliiton ISU:n ohjeissa. Säännöt määräävät muun muassa jäädytykseen käytettävän veden alkulämpötilan sekä kilpajään paksuuden. Sen tulee olla kolmesta ja puolesta neljään senttimetriä. Myös jään pintalämpötila on oleelli-



Jää kysyy taitoa, ei ikää. Maineikkaimmatkaan  
valmentajat eivät luotsaa vain kaiken saavuttaneita tähtiä.  
Brian Orserin valmennettava Stephen Gogolev on  
syntynyt loppuvuodesta 2004.

# • OLYMPIC MEDALISTS •

BARBARA WAGNER  
ROBERT PAUL  
GOLD 1960

DONALD JACKSON  
BRONZE 1960

PETRA BURKA  
BRONZE 1964

TOLLER CRANSTON  
BRONZE 1976

YUNA KIM  
GOLD 2010

YUZURU HANYU  
GOLD 2014

6



nen. Yksinluistelun, pariluistelun ja jäätanssin kilpajään ihannelämpötila on 7,7–5,5 miinusastetta. Myös jään väri on määritelty tarkasti. Taitoluistelujään ainoa oikea sävy löytyy graafisista ohjeista ja on vaalean harmaa: RAL 7035 tai Pantone 428.

Jäämestarin täytyy vielä ottaa huomioon ulkoiset olosuhteet, kuten hallin ulkopuolella tai sisäpuolella vallitseva lämpötila ja kosteus. Ne vaikuttavat jäätymisnopeuteen tai voivat uhatta jään kestoa. Parhaat jäämestarit hallitsevat kaikki nämä tekijät. Taitavimpia käytetään kansainvälisinä konsultteina ja heidät kutsutaan arvokilpailuihin rakentamaan jäätä ja valvomaan sen kunnossa pysymistä. ”Kansainvälisissä kilpailuissa jää on taitoluistelijoiden keskuudessa tietysti aina yksi tärkeimmistä puheenaiheista, ja usein puhutaan jään pehmeystä. Kuitenkin jokainen tietää, että arvokisoissa jää on aina paras mahdollinen”, Laura Lepistö sanoo.

Silti jää on ammattilaisillekin joskus mysteerinä, joka elää omaa elämäänsä tarkoista rakennus- ja ylläpitomenetelmistä huolimatta. Luistelijat tietävät, että jäänhoitokoneen kuljettajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita. Esimerkiksi Toronton Cricket Clubilla taitoluistelijat

paikovat ylävitosia kaikkien niiden kesken, jotka työskentelevät jään parissa.

”Ensi katsomalta taitoluistelujää saattaa näyttää pelottavalta. Se on kuusikymmentä kertaa kolmekymmentä metriä, siis tuhat kahdeksansataa neliömetriä.” Tomáš Verner muistaa yleisimmän kilpajään koon ulkoa. Osassa maailmaa, erityisesti Pohjois-Amerikassa, kilpaillaan myös kapeammissa tai pidemmissä kaukaloissa. Kaukaloiden mitat ilmoitetaan aina etukäteen.

Harjoitusjäiden koko ja kunto sen sijaan voivat vaihdella ääriäidasta toiseen, ja mestarienkkin harjoitusjäällä on ruuhkaa, joskus toistakymmentä paria kerrallaan. On opittava väistämään, luovimaan, tekemään elementtejä siihen tilaan, jossa on aukko. Joskus harjoitus voi jäädä väliin olosuhteiden epätäydellisyyden takia. Jää sulaa tai murtuu, hallista katkeavat sähköt, pakkaneen paukkuu, kevättulva lainehtii, halli menee konkurssiin.

Vaikka jää on luistelijan jokapäiväinen työtoveri, hän osaa myös arvostaa sen saatavuutta. ”Välillä mietin maailman epäsuhtaisuutta. On paljon ihmisiä, joilla ei ole edes puhdasta juomavettä, ja meille jäädytetään uusi jää päivittäin”, hämmästelee jäätanssija *Laurence Fournier*

*”Olen luistellut useimmissa  
maailman jäähalleissa ja tunnistan  
eri hallit niiden hajusta.”*





Monen muun taitoluistelijan tavoin jää on Adam Ripponille kaksijakoinen elementti. ”Vaikka jää välillä tuskastuttaakin minua, samalla se lievittää turhautumisiani.”

*Beaudry*. Olympiavoittaja *Yuzuru Hanyu* alkoi todella arvostaa mahdollisuutta kilpailla taitoluistelijana vasta maanjäristyksen runneltua hänen kotikaupunkinsa Sendain vuonna 2011. Se tuhosi myös hänen silloisen kotihallinsa ja pakotti luistelijan etsimään jäätä muualta.

Tuttu kotijää luo silti turvallisuudentunnetta, vaikka pinta ei olisikaan ihanteellisin. ”Olen luistellut useimmissa maailman jäähalleissa ja tunnistan eri hallit niiden hajusta. Cantonissa oli aina jääkiekon ja jääkiekkoilijoiden haju. Se on lapsuuteni haju”, muistelee jäätanssin

olympiavoittaja *Scott Moir*. Kanadalainen treenasi parinsa *Tessa Virtuen* kanssa Detroitin vieressä sijaitsevassa valmennuskeskuksessa teinikäisestä lähtien.

Luistelijä voi olla todella herkkä jään pinnan ja tekstuurin vaihteluille. Jäätanssija *Kaitlyn Weaver* kertoo olevansa kuin Prinsessa ja herne-sadun nimihenkilö. ”Tietysti meidän täytyy kyetä tekemään työmme, olivatpa olosuhteet mitkä tahansa, mutta jokaisella jäällä on oma luonteensa, jonka mukaisesti se vastaa liikkeeseen. Jos jää on todella upea, tunnen lentäväni sen yllä; minun ja jään väliin jää ilmaa.”







Jää on osa kilpailevan taitoluistelijan elämää ympäri vuoden. Valmistautuminen seuraavaan kauteen alkaa jo parin viikon päästä viimeisistä kilpailuista. Kesähelteellä taitoluistelijat ovat täydessä työssä huuruisissa halleissa. Kaikissa maissa hallit eivät ole auki koko kesää, joten luistelijat joutuu hakemaan harjoitusmahdollisuuksia kotihallin ulkopuolelta, toisesta maasta tai jopa toiselta mantereelta. Mutta jään kieli on yleismaailmallinen, se tottelee terää samalla tavalla paikasta riippumatta. Ulkopuolisessa maailmassa voi olla kolmenkymmenen asteen helle tai saman verran miinusasteita, mutta jään viileys on tuttu. ”Kun palaan harjoitustauon jälkeen jäälle, tunnen välittömästi olevani kotona”, kertoo *Ljubov Iliušeskina*.

Koti on määritelmä, jonka kuulumme luistelijoina haastatellessamme lähes jokaisen suusta. ”Minulle jää on merkinnyt aina kodin tuntua. Olin armeijakodin lapsi, joten muutimme vuosien mittaan paljon. Jokaisessa uudessa paikassa jouduin totuttautumaan uusiin ystäviin, uuteen ympäristöön, mutta jää on universaali. Minulle jää oli ainoa paikka maailmassa, jossa tunsin aina tietäväni missä olin. Olin kotona”, kertoo yhdysvaltalainen *Ashley Wagner* lapsuuden suhteestaan jäähän.

Jää on taitoluistelijalle enemmän kuin harjoituspaikka tai kilpailuareena. Jää on suoja, jossa voi olla juuri sellainen kuin on. Jää ei kuitenkaan ole kurittomien lasten leikkihuone. Vaikka se hellii ja tuudittaa, se myös kertoo,



Koti, suoja, vankila? Kun Japanilainen Yuzuru Hanyu muutti Torontoon harjoittelemaan, hän tajusi useita kuukausia myöhemmin, ettei tuntenut kaupungista muuta kuin asunnon ja jäähallin välin.

opettaa ja komentaa. Aina jään ja luistelijan yhteistyö ei onnistu, ja luistelijasta päätyy jään pintaan muutakin kuin luistimen terä. Silloin jää tekee kipeää. ”Vaikka jää näyttää kovalta, se on pehmeämpää kuin betoni”, pariluistelija *Tatjana Volosozhar* lohduttaa. ”Kun kasvaa taitoluistelijaksi, oppii olemaan pelkäämättä jäätä.”

Jää on usealle taitoluistelijalle koti siksikin, että taitoluistelu kuuluu niihin urheilulajeihin, jotka siirtyvät helposti perintönä toiselle tai jopa useammalle polvelle. Esimerkiksi japanilaiselle *Takahiko Kozukalle* jää on osa verenpe-

rintöä. ”Isoisäni, vanhempani sekä isän- ja äidinpuoleiset tätini ovat taitoluistelijoina. Minua ei koskaan pakotettu luistelijaksi, mutta kasvuympäristöni on ehdottomasti yksi niistä syistä, miksi minusta tuli taitoluistelija.”

Takahiko Kozukan ensimmäinen valmentaja oli hänen oma isänsä. Malli, jossa vanhempi valmentaa lastaan, on taitoluistelussa melko yleinen.



Jää on koti mutta se voi olla myös vankila. Monet maailman huippuluistelijoina ovat

## *Upeasti kuvitettu, lumoava tietokirja taitoluistelun maailmasta*

*Jään lumo* on jatkoa tekijöiden aiemmalle teokselle *Taitoluistelun lumo*, joka valittiin Suomessa Vuoden urheilukirjaksi 2010. Kirja vie lukijansa pintaa syvemmälle, maailman kauneimman ja vaativimman urheilulajin ytimeen.

Kirja pureutuu taitoluistelun olemukseen lajissa kiteytyvien ajattomien ja universaalien teemojen kautta. Kipu, oikeudenmukaisuus, voima, katse, paine – ja lopulta itse jään lumo: Miksi luistelija luistelee? Mikä saa yleisön rakastamaan lajia? Missä kulkee taiteen ja urheilun välinen raja, vai onko sitä lainkaan?

Kirjan tekijät ovat koonneet kansainvälisestikin ainoalaatuisen haastatteluja ja kuva-aineiston, joka kertoo luistelijoiden omalla äänellä taitoluistelun sielusta. Valokuvilla on kirjassa tarinoiden rinnalla suuri rooli ja sama tavoite: viedä katsoja kaukaa lähelle. Kuviin tiivistyy hetkiä, joiden eteen kuvan luistelija tai pari on tehnyt tuhansia tunteja töitä.

|                               |  |  |
|-------------------------------|--|--|
| <b>#kirja</b><br>WWW.KIRJA.FI | <br>9 789513 185466 |  |
|                               | 79.12   ISBN 978-951-31-8546-6   |  |